

Section—A / ਭਾਗ—A Child Development and Pedagogy (ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰ) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ : 1 - 30

- A child from economically weaker section is admitted to your class in a private school where other children are not from the same category. As a teacher you will :
 - keep the child in the class and sensitize other children about their needs
 - ask the child to join school that has children from economically weaker sections only
 - suggest the child to take up vocational course
 - have no role to play in child's adjustment in the classroom
- Which of the following is NOT an example of gross motor skill :
 - Threading of beads in a string
 - Running a race
 - Climbing stairs
 - Hopping on one leg
- Three students with dyslexia are admitted to your class. As a teacher you will :
 - ask them to be in a special class meant for children with special needs
 - request the principal to give you an assistant teacher
 - sensitize other children about their needs and learn techniques to teach them
 - None of the above
- Arrange the following kinds of play in the sequence of their occurrence in the development of a child.
 - Make-believe play
 - Constructive play
 - Functional play
 - Games with rules
 - (iii)-(ii)-(i)-(iv)
 - (iii)-(i)-(ii)-(iv)
 - (i)-(ii)-(iv)-(iii)
 - (i)-(iii)-(ii)-(iv)
- The increased stereotyping of attitudes, behaviour and movement toward a more traditional gender identity is called as :
 - Prejudice
 - Indoctrination
 - Gender intensification
 - Role playing
- Gender is a :
 - Social construct
 - Emotional construct
 - Psychological construct
 - Physiological construct
- Which of the following statements is appropriate ?
 - Emotions do not affect learning at all
 - Learning may be both enhanced or inhibited by emotions
 - Learning is better when learners are emotional
 - Learners forget quicker when they are emotional
- ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਬੱਚਾ, ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਵਿਚ, ਤੁਹਾਡੀ ਜਮਾਤ 'ਚ ਭਰਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬਾਕੀ ਬੱਚੇ ਉਸ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਤੁਸੀਂ :
 - ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬਣਾਉਣਗੇ।
 - ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਲਈ ਆਖੋਗੇ ਜਿਹੜਾ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਹੋਵੇ।
 - ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਿੱਤਾ-ਮੁਪੀ ਕੋਰਸ ਲੈਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿਉਗੇ।
 - ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਮਾਤ 'ਚ ਸਮਾਝੋਜਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਕੋਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਉਗੇ।
- ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੋਂ ਕਿਹੜਾ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰੇਰਕ ਕੰਸ਼ਲ ਦਾ ਉਦਾਹਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ?
 - ਮੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲੜੀ ਚੱਪਿਣਾ
 - ਦੌੜ ਲਗਾਉਣਾ
 - ਇਕ ਲੱਤ ਤੇ ਕੁੱਦਣਾ
 - ਪੱਤੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨਾ
- ਡਿਸਲੈਕਸ਼ਨਿਆ ਨਾਲ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤਿੰਨ ਬੱਚੇ ਤੁਹਾਡੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਤੁਸੀਂ—
 - ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਲਈ ਆਖੋਗੇ, ਜਿਹੜੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੋੜਵੰਦ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਬਣੀ ਹੋਵੇ।
 - ਮੁੱਖ-ਅਧਿਆਪਕ ਤੋਂ ਇਕ ਸਹਾਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੋਗੇ।
 - ਦੂਜੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬਣਾਉਣਗੇ।
 - ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਸਿੱਖੋਗੇ।
- ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੋਂ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਉਚਿਤ ਹੈ :
 - ਕ੍ਰਿਤਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਖੇਡ
 - ਨਿਰਮਾਣਤਮਕ ਖੇਡ
 - ਕ੍ਰਿਆਮੂਲਕ ਖੇਡ
 - ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨਾਲ
 - (iii)-(ii)-(i)-(iv)
 - (iii)-(i)-(ii)-(iv)
 - (i)-(ii)-(iv)-(iii)
 - (i)-(iii)-(ii)-(iv)
- ਵਧਦੇ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਰਵਈਏ, ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਕ ਲਿੰਗਿਕ ਪਛਾਣ ਦਾ ਰੁਕਾਨ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ :
 - ਪੂਰਵ-ਧਾਰਨਾ
 - ਮੱਤ ਆਰੋਪਣ
 - ਜੈਂਡਰ ਪ੍ਰਬਲਤਾ
 - ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣਾ
- ਜੈਂਡਰ :
 - ਸਮਾਜਕ ਧਾੜਤ ਹੈ
 - ਬਾਵਨਾਤਮਕ ਧਾੜਤ ਹੈ
 - ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਧਾੜਤ ਹੈ
 - ਸਰੀਰ-ਕ੍ਰਿਆਤਮਕ ਧਾੜਤ ਹੈ
- ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੋਂ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਉਚਿਤ ਹੈ ?
 - ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਸਿੱਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ।
 - ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਸਿੱਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਤੀਬਰਤਾ ਜਾਂ ਰੁਕਾਵਤ ਦੇਵੇਂ ਪੇਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
 - ਸਿੱਖਣਾ ਉਦੋਂ ਕਾਰਗ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਭਾਵੁਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
 - ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਜਦੋਂ ਭਾਵੁਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਕੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

8. Which is not a type of learning disability ?
 (a) Dyscalculia (b) Aphasia
 (c) Dyslexia (d) Dyspraxia

9. Maslow's hierarchy of needs excludes which of the following ?
 (a) Cognition (b) Physiological
 (c) Safety (d) Belongingness

10. The 'trial and error' theory of learning was propounded by:
 (a) Skinner (b) Pavlov
 (c) Thorndike (d) Bandura

11. Which of the following is NOT a recommended teaching strategy for students with speech and communication disorders ?
 (a) Listen patiently
 (b) Encourage regular oral communication
 (c) Ask for clarification if the message is unclear
 (d) Help them by finishing their sentences

12. Self-report measures that ask peers to evaluate on another's likeability is called as :
 (a) Self-assessment (b) Case study
 (c) Psychometric techniques
 (d) Sociometric techniques

13. A child performed badly while playing tennis and now s/he is making excuses like '*the court was not properly prepared*'. This is an example of :
 (a) Rationalization (b) Internal attribution
 (c) External attribution (d) Sublimation

14. Who proposed ethics of care as an alternative to Kohlberg's theory of moral development ?
 (a) Gilligan (b) Rogers
 (c) Maslow (d) Nel Noddings

15. Which of the following follows the principle that the frequency of a response increases because an aversive (unpleasant) stimulus is removed ?
 (a) Conditioning (b) Punishment
 (c) Positive reinforcement
 (d) Negative reinforcement

16. The weakest link in establishing an effective and efficient educational system for children with special needs is :
 (a) policy formulation (b) teacher training programmes
 (c) absence of related research
 (d) lack of parental support

17. Who among the following viewed child as tabula rasa ?
 (a) Locke (b) Rousseau
 (c) Darwin (d) Stanley Hall

18. Concept of 'genetic epistemology' is associated with :
 (a) Bruner (b) Ausubel
 (c) Piaget (d) Vygotsky

8. ਇਹੋ ਚੌਂ ਕਿਹੜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਸਮਰਥਾ ਦੀ ਕਿਸਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ?
 (a) ਡਿਸਕਲੂਬਲੀਆ (b) ਅਫੇਸ਼ਿਆ
 (c) ਡਿਸਲੋਕਸੀਆ (d) ਡਿਸਪ੍ਰੈਕਸੀਆ

9. ਮੈਸਲੇ ਦੇ ਲੋੜੜਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਦਰਜੇਬੰਦੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਚੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ?
 (a) ਗਿਆਨ ਨੂੰ (b) ਸਰੀਰਕ-ਕ੍ਰਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ
 (c) ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ (d) ਨੇੜਤਾਂ ਨੂੰ

10. 'ਧਰਨ-ਛੁੱਲ' ਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿਹੜੇ ਚਿੱਤਰ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ?
 (a) ਸਕਿਨਰ ਨੇ (b) ਪੈਵਲਵ ਨੇ
 (c) ਬਾਰਨਡਾਈਕ ਨੇ (d) ਬੈਂਡੂਰਾ ਨੇ

11. ਬੇਲ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਬੌਚਿਆਂ ਲਈ, ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਅਧਿਆਪਨ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ?
 (a) ਪੀਰਜ ਨਾਲ ਸੁਣਨਾ
 (b) ਨਿਯਮਿਤ ਮੌਖਿਕ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ
 (c) ਜੇ ਕਰ ਸੰਦੇਸ਼ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਮੰਗਣਾ
 (d) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਕ ਪੂਰੇ ਕਰਨ 'ਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ

12. ਸਵੈਰਿਪੋਰਟ ਮਾਪਦੰਡ ਜੋ ਸਹਿਧਠੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ, ਪਸੰਦ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?
 (a) ਸਵੈ-ਮੁਲਾਂਕਣ (b) ਵਿਅਕਤੀ-ਅਧਿਐਨ
 (c) ਮਨੋ-ਮਿਤਕ ਤਕਨੀਕਾਂ (d) ਸਮਾਜ-ਮਿਤਕ ਤਕਨੀਕਾਂ

13. ਇਕ ਬੱਚਾ ਟੈਨਿਸ ਪੇਡਾਂ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ "ਕੋਰਟ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ" ਇਹ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ :
 (a) ਤਰਕ-ਬੁਧੀਵਾਦ ਦਾ (b) ਅੰਦਰੂਨੀ ਗੁਣ-ਆਰੋਪਣ ਦਾ
 (c) ਬਾਹਰੀ ਗੁਣ-ਆਰੋਪਣ ਦਾ
 (d) ਉਦਾਤੀਕਰਣ ਦਾ

14. ਕੌਲਬਰਗ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ, ਵਿਕਲਪ ਦੇ, ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸ਼ਨੇ ਦੇਖਭਾਲ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਿੱਤਾ ?
 (a) ਗਿਲੀਗਨ ਨੇ (b) ਰੈਜਰ ਨੇ
 (c) ਮੈਸਲੇ ਨੇ (d) ਨੈਲ ਨੈਡਿੰਗਸ ਨੇ

15. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਚੋਂ, ਕਿਹੜਾ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾਗਾਰਾਤਮਕ ਪੁਨਰ ਬਲਨ ਦੇ ਹਟਾਉਣ ਨਾਲ ਅਨੁਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਵਾਰਵਾਰਤਾ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?
 (a) ਅਨੁਕੂਲਨ (b) ਸਜ਼ਾ
 (c) ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪੁਨਰ ਬਲਨ
 (d) ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪੁਨਰ ਬਲਨ

16. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਬੌਚਿਆਂ ਲਈ, ਇਕ ਪ੍ਰਾਵਿਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਕਾਰਗਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ 'ਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੜੀ ਹੈ :
 (a) ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਣ (b) ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ
 (c) ਸੰਬੰਧਿਤ ਖੋਜ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ
 (d) ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਕਮੀ

17. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਚੋਂ ਕਿਸ ਨੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕੋਰੀ-ਸਲੇਟ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ?
 (a) ਲੋਕਨੇ (b) ਰੂਸੋਨੇ
 (c) ਡਾਰਵਿਨ ਨੇ (d) ਸਟੈਲੇ ਹੌਲ ਨੇ

18. 'ਵੰਸ਼-ਵਿਗਿਆਨਕ ਗਿਆਨ-ਮੀਸਾਂਸ' ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ :
 (a) ਬਹੁਨਰ ਨਾਲ (b) ਐਸਬੋਲ ਨਾਲ
 (c) ਪਿਆਜ਼ੇ ਨਾਲ (d) ਵਾਈਗੋਤਸਕੀ ਨਾਲ

19. According to Piagetian theory, cognitive development is influenced by all of the following EXCEPT :

- perception
- reasoning
- verbal facilities
- language

20. According to Piaget, cognitive development in human beings takes place through four stages. Identify the correct order of these stages.

- Sensorimotor, concrete operational, formal operational, preoperational
- Sensorimotor, preoperational, concrete operational, formal operational
- Sensorimotor, formal operational, preoperational, concrete operational
- Formal operational, concrete operational, sensorimotor, preoperational

21. Inclusive education is :

- bringing all students together in one classroom and community
- an effort to expose diverse learners to teaching strategies that reach them as individual learners
- providing individualized supports and services to all students
- all of the above

22. A child who says it is wrong to steal because she might get caught would be in Kohlberg's stage :

- Punishment and obedience orientation
- "good boy" or "good girl" morality
- Authority and social order maintaining
- Individualism and Exchange

23. is a common characteristic of autism :

- Lack of attention
- Poor language skills
- Impaired social cognition
- Poor eating habits

24. In which of the following schools of psychology the understanding of learning was based on John Locke's ideas ?

- Psychoanalysis
- Behaviourism
- Humanism
- Cognitivism

25. IEP stands for :

- Individually Educated Pupil
- Individualized Education Program
- Interim Evaluation Plan
- Independent Education Proposal

26. The model about the interaction among behaviour, person and environment, which Bandura developed is known as :

- Ecological Model
- Congruence Model
- Circular Model
- Reciprocal Determinism Model

27. Who conducted the famous experiment about learning through conditioning on Little Albert ?

- Pavlov
- Skinner
- Watson
- Thorndike

19. ਪਿਅਜ਼ੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੋ ਕਿਹੜਾ ਗਿਆਨਮਈ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ :

- ਪ੍ਰਤੱਖ ਗਿਆਨ
- ਤਾਰਕਿਕਤਾ
- ਮੌਖਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ
- ਭਾਸ਼ਾ

20. ਪਿਅਜ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਗਿਆਨਮਈ ਵਿਕਾਸ, ਚਾਰ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਤਰਤੀਬ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ?

- ਸੰਵੇਦੀ ਪ੍ਰੇਰਕ, ਮੂਰਤ-ਸੰਕਿਆਤਮਕ, ਔਪਚਾਰਿਕ ਸੰਕਿਆਤਮਕ, ਪੂਰਵ-ਸੰਕਿਆਤਮਕ
- ਸੰਵੇਦੀ ਪ੍ਰੇਰਕ, ਪੂਰਵ-ਸੰਕਿਆਤਮਕ, ਮੂਰਤ-ਸੰਕਿਆਤਮਕ, ਔਪਚਾਰਿਕ ਸੰਕਿਆਤਮਕ
- ਸੰਵੇਦੀ ਪ੍ਰੇਰਕ, ਔਪਚਾਰਿਕ ਸੰਕਿਆਤਮਕ, ਪੂਰਵ-ਸੰਕਿਆਤਮਕ, ਮੂਰਤ-ਸੰਕਿਆਤਮਕ
- ਔਪਚਾਰਿਕ ਸੰਕਿਆਤਮਕ, ਮੂਰਤ-ਸੰਕਿਆਤਮਕ, ਸੰਵੇਦੀ ਪ੍ਰੇਰਕ, ਪੂਰਵ-ਸੰਕਿਆਤਮਕ

21. ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ :

- ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਮਾਤ ਅਤੇ ਬਿਗੁਦਰੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨਾ।
- ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ।
- ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।
- ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ

22. ਇਕ ਬੱਚੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ਕਿ ਚੌਰੀ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੌਲਬਰਗ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਚ ਹੋਵੇਗੀ।

- ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਆਗਿਆਕਾਰਤਾ ਮੁਖੀਕਰਨ
- 'ਚੰਗਾ ਮੁੰਡਾ' ਜਾਂ 'ਚੰਗੀ ਕੁੜੀ' ਨੈਤਿਕਤਾ
- ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ-ਵਿਵਸਥਾ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਦੇ
- ਵਿਅਕਤੀਵਾਦ ਅਤੇ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ

23. ਅੰਟਿਜ਼ਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ ਹੈ :

- ਇਕਾਗਰ ਨਾ ਹੋਣਾ
- ਭਾਸ਼ਾਈ ਕੌਸ਼ਲ ਦੀ ਘਾਟ
- ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਮਾਜਕ-ਗਿਆਨ
- ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀ ਮਾੜੀ ਆਦਤ

24. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੋ ਕਿਹੜੀ ਮਨੋ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਚਾਰਪਾਰਾ ਵਿਚ, ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਸਮਝ ਜੋਨ ਲੋਕ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ?

- ਮਨੋ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ
- ਵਿਵਹਰਵਾਦ
- ਮਾਨਵਵਾਦ
- ਗਿਆਨਵਾਦ

25. ਆਈ.ਈ.ਪੀ. ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

- ਇਨਡਿਵੀਜੂਅਲੀ ਐਜੂਕੇਟਿਵ ਪਿਊਪਿਲ
- ਇਨਡਿਵੀਜੂਅਲੀਜ਼ਡ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ
- ਇਨਟ੍ਰਿਮ ਇਵੈਲੂਏਸ਼ਨ ਪਲਾਨ
- ਇਨਡਿਪੈਨਡੈਟ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ

26. ਵਿਉਹਾਰ, ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚਕਾਰ, ਅੰਤਰ-ਕ੍ਰਿਆ ਬਾਰੇ ਬੈਂਡੂਰਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਤ ਮਾਡਲ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ :

- ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਗਿਆਨ ਮਾਡਲ
- ਸਮਰੂਪਤਾ ਮਾਡਲ
- ਚੱਕਰੀ ਮਾਡਲ
- ਦੁਤਰਫਾ ਨਿਯਤੀਵਾਦੀ ਮਾਡਲ

27. ਲਿਟਲ ਐਲੇਬਰਟ 'ਤੇ, ਕਿਸ ਨੇ ਅਨੁਕੂਲਨ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ?

- ਪੈਵਲਵ
- ਸਕਿਨਰ
- ਵਾਟਸਨ
- ਬਾਰਨਡਾਈਕ

28. Who proposed the concept of primary mental abilities ?
 (a) Thurstone (b) Spearman
 (c) Gardner (d) Guilford

29. According to social constructivism, cognitive development :
 (a) is determined by the genes
 (b) is essentially related to one's culture
 (c) has no influence of language and tools of a culture
 (d) is universal and follows a common trend

30. In which of the following age-periods do human beings experience a heightened emotional and physiological response ?
 (a) Infancy (b) Adolescence
 (c) Middle childhood (d) Adulthood

28. ਕਿਹੜੇ ਚਿੱਤਰ ਨੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਦਿੱਤਾ ?
 (a) ਥਰਸਟਨ (b) ਸਪੀਅਮਨ
 (c) ਗਾਡਨਰ (d) ਗਿਲਫਰਡ

29. ਸਮਾਜਕ-ਨਿਰਮਾਣਕ ਅਨੁਸਾਰ, ਗਿਆਨਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ :
 (a) ਜੀਨਜ਼ ਤੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੋਣਾ ਹੈ।
 (b) ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਕਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਣਾ ਹੈ।
 (c) ਸਕਿਆਚਾਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਵਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ।
 (d) ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਰੂਹਾਨ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਹੈ।

30. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ, ਕਿਹੜੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਵਧੇਰੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰ-ਕਿਆਚਾਰ ਅਨੁਕੂਲਾ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ?
 (a) ਸਿਸ੍ਟਮੀਅਨ ਅਵਸਥਾ (b) ਕਿਸ਼ੇਰ-ਅਵਸਥਾ
 (c) ਮੱਧ ਬਾਲ-ਅਵਸਥਾ (d) ਬਾਲਗ ਅਵਸਥਾ

ਭਾਗ—B ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ : 31 - 60

ਵਾਰਤਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤੰਤਰ ਦਿੱਤੇ : (31 - 37)

ਉਦੋਂ ਸੰਭਵ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਛੁਪੀ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੇ ਹੋਂਗੇ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਸਰਬ-ਸ੍ਰੋਟ ਬਣਾਈਆ। ਇਹ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਅੰਖਾਂ ਵੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਛੁਪੀ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾ-ਚੀਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸੇ ਸੋਚ ਵਿਚ ਢੁੱਬੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ 'ਅਲਾਦੀਨ ਦਾ ਚਿਗਾਗਾ' ਪਿਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੇ। ਪਰੰਤੂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਮੀਦ ਚੋਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ, ਉਮੀਦ ਹੱਥਾਂ ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਅਪੰਗ ਬਣਾ ਦਿੱਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਗੱਲ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਨੌਜਵਾਨ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪਛੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੁਦਹਿ ਨਿਕਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਦੂਜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਅਗਾਂਹ ਕਿਵੇਂ ਵਧਿਆ। ਤਰਕ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਲਗਭਗ ਬਰਾਬਰ ਸਮਰਥਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਸਮਤਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਉਸ ਵਿਚ ਲੁਪਤ ਸਮਰਥਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੋਚੇ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਟੀਸੀ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀਣ-ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚਣ ਸਮਰਥਾ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਹੀ ਸੁੰਗੜ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ-ਸਾਚਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅਤੇ ਸਕਤੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨੂੰ, ਮੱਥੇ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਦੋਂ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਰ ਉਹ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਸੂਰਜ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਨਿਰਾਸਾ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ 'ਚ ਪਿੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਗਾਂਹ ਵਧਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇਗਾ। ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਨਿਰਾਸਾ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਡਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣੇ ਤੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧੋ।

ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਿਨ੍ਹਾ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਵਧੋਗੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਖਿਡੋਣਾ ਬਣਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਸ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ, ਸਿਰਜਕ ਬਣ ਜਾਵੋਗੇ।

31. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਹੈ :
 (a) ਮਹਾਨ (b) ਚਮਕ
 (c) ਪ੍ਰਤਿਭਾ (d) ਨਿਪੁੰਨ

32. 'ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ' ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮੁੱਲ ਸ਼ਬਦ ਹੈ :
 (a) ਉਤਸਾਹ (b) ਉਤ
 (c) ਸਹਿਤ (d) ਹਿਤ

33. 'ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਲੀਕਾਂ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਭਾਲੂ' ਕਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ :
 (a) ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ।
 (b) ਚੰਗੇ ਮੱਥੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨਾ।
 (c) ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਨਾ। (d) ਆਸ ਰੱਖਣਾ।

34. 'ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਖਿਡੋਣਾ' ਬਣਨ ਦਾ ਅਰਥ :
 (a) ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਖੇਡਣਾ। (b) ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਖੇਡਣਾ।
 (c) ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਖੇਡ ਸਮਝਣਾ। (d) ਕਿਸਮਤ ਦੀ ਘਾੜੜ ਕਰਨੀ।

35. 'ਉਮੀਦ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਪੰਗ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।' ਵਾਕ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਉਮੀਦ ਉਸ ਨੂੰ :
 (a) ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ।
 (b) ਮੁੱਖ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। (c) ਨਿਸੱਤਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।
 (d) ਇਕੱਲਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

36. ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਛੁਪੀ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਅੰਖਾਂ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ :
 (a) ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।
 (b) 'ਅਲਾਦੀਨ ਦੇ ਚਿਗਾਗਾ' ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
 (c) ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
 (d) ਮਿਹਨਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ।

37. ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?
 (a) ਉਸ ਕੋਲ ਤੇਜ਼ ਦਿਮਾਗ ਹੋਣਾ।
 (b) ਦੂਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਨਿਖੱਟੂ ਹੋਣਾ।
 (c) ਉਸ ਦਾ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋਣਾ।
 (d) ਆਪਣੀ ਨਿਪੁੰਨ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਣਾ।

ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤੇ : (38 - 45)

ਦੁੱਧ-ਚਿੱਟੀਆਂ ਰੰਗਦਾਰ ਮਰਮਰਾਂ
 ਦੇ ਗਲ ਘੱਤ ਕੇ ਬਾਹੀਂ।
 ਸੁਹਲ ਪਤਲੀਆਂ ਚੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ,
 ਸੁੱਤੀਆਂ ਬੇਪਰਵਾਹੀਂ।

ਖਿਰਫ਼ੜ੍ਹ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ,
ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁੜ੍ਹਦੇ।
ਆਹ ਦੇ ਸੁਹਲ ਸੀਤਿਆਂ ਉੱਤੇ
ਸਵਾਦ ਸਵਾਦ ਹੋ ਉਥੋਂ।

ਲੱਗ ਟਾਹਣਾਂ ਗਲ ਵੇਲਾਂ ਸੁੱਤੀਆਂ,
ਲੱਗ ਵੇਲਾਂ ਗਲ ਕਲੀਆਂ।
ਲੱਗ ਕਲੀਆਂ ਗਲ ਗੋਪਾਂ ਸੁੱਤੀਆਂ,
ਨੀਦ ਵਲੋਵੇਂ ਵਲੀਆਂ।

ਸਾਂਤ ਸੁੱਤੇ ਜਮਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ,
ਚੇਰੇ ਭਰੇ ਅਤੇ ਸਾਵੇ।
ਨੀਦ ਵਿਗੁੱਤੀ ਜਲ-ਪਾਰਾ ਨੂੰ
ਬੰਨ੍ਹੀ ਵਿਰ ਕਲਾਵੇ।

ਸੁੱਤੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ,
ਤਾਜ ਮਹਲ ਦਾ ਸਾਇਆ।
ਜਾਣੋ ਜਮਨਾ ਹਰਨ ਵਾਸਤੇ
ਬੁਕਲ ਵਿਚ ਲੁਕਾਇਆ।

ਐਪਰ ਢੂਰ ਸਾਗਰਾਂ ਵੰਨੀ,
ਨੱਸਣ ਜਦੋਂ ਉਹ ਲੱਗੀ।
ਨੀਦ-ਟੂਟਿਆਂ ਦੇ ਜੰਤਰ ਵਿਚ
ਟੋਰ ਓਸ ਦੀ ਥੱਡੀ।

ਸੁੱਤੇ ਏਸ ਚੁਗਿਰਦੇ ਅੰਦਰ
ਮੈਂ ਕੱਲਾ ਇਕ ਜਾਗਾ।
ਜਗ ਰਹੀਆਂ ਦੇ ਅੱਖਾਂ ਮੇਰੀਆਂ,
ਚੁੱਪ ਚੁੱਪ ਵਾਂਗ ਚਰਾਣਾ।

ਗੁੰਬਦ ਦਿਆਂ ਉਡਾਰਾਂ ਉੱਤੇ
ਮਸਤਾਈਆਂ ਅਲਸਾਈਆਂ।
ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਨਜ਼ਰਾਂ ਮੇਰੀਆਂ
ਸੁਹਜ-ਸਵਾਦ ਤ੍ਰਿਹਾਈਆਂ।

ਤੱਕ ਤੱਕ ਕਸਬ ਹੁਨਰ ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ
ਹੈਰਤ ਵਧਦੀ ਜਾਵੇ।
ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਸੁਹਜ-ਸਵਾਦ ਨੂੰ
ਲੂੰ ਲੂੰ ਪਿਆ ਸਲਾਹਵੇ।

ਏਨੇ ਨੂੰ ਗੁੰਬਦ ਦਾ ਆਂਡਾ
ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋਇਆ।
ਚੀਕਾਂ ਕੂਕਾਂ ਤੇ ਛਾਗਿਆਦਾਂ,
ਜਾ ਅੰਬਰ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ।

ਹੜ੍ਹ ਮਜ਼ਦੂਰਨੀਆਂ ਦਾ ਵਗਿਆ,
ਨਾਲ ਮਜ਼ੂਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ।
ਚੁਕੀ ਕਹੀਆਂ, ਦੁਰਮਟ, ਤੇਸੇ
ਬੱਝੇ ਵਿਚ ਵਗਾਰਾਂ।

ਦੁੱਧੀਆਂ ਨਾਲ ਪਰਾਦੇ ਥੱਚੇ,
ਕੌਮੀਂ ਤੁੱਤੀਆਂ ਮਾਵਾਂ।
ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਛਲਕਣ ਗੱਥੂ
ਹਿੱਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆਹਾਂ।

ਬੇਕਿਆਂ ਵਰਗੇ ਪੇਟ ਉਹਨਾਂ ਦੇ
ਤੁੱਕਿਆਂ ਵਰਗੇ ਗਾਏ।
ਛਾਲੇ ਛਾਲੇ ਹੱਥ ਉਹਨਾਂ ਦੇ,
ਪੇਰ ਬਿਆਈਆਂ-ਪਾਟੇ।

ਫਿਰ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਾਵਣ ਵਾਲੇ
ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਢਾਣੇ।
ਮਾਸੂਆਂ ਦੇ ਪਿੰਡਿਆਂ ਉੱਤੇ
ਚਾੜੀ ਜਾਣ ਸਲਾਣ।

ਏਦਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਥਾਵੀ
ਜਦ ਮੇਡ੍ਰੇ ਦਿਸ ਆਈ।
ਨਾਲ ਪੀਤ ਕੇ ਕਲਵਲ ਹੋ ਕੇ
ਗੂਹ ਮੇਰੀ ਕੁਰਲਾਈ।

ਕੀ ਉਹ ਹੁਸਨ, ਹੁਸਨ ਹੈ ਸੱਚ ਸੁੱਚ
ਯਾ ਉੱਜੇ ਹੀ ਛਲਦਾ।
ਲੱਖ ਗ਼ਾਹ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ
ਹੈਕੂਆਂ 'ਤੇ ਜੋ ਪਲਦਾ ?

38. “ਤੁੱਕਿਆਂ ਵਰਗੇ ਗਾਏ” ਸਤਰੂ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ‘ਗਾਰਦਨ’ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ
ਤੁਲਨਾ :

- (a) ਕਮਾਦ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ
- (b) ਸਰੋਂ ਦੇ ਛੁੱਲ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ
- (c) ਨਿਮ ਦੀਆਂ ਨਿਮੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ
- (d) ਕਿੱਕਰ ਦੇ ਛਲ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ

39. ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਅਵਚੇਤਨ :

- (a) ਮੁਗਲ-ਸਾਮਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚੌ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- (b) ਸਿਰਫ਼ ਫੈਟਸੀ ਨੂੰ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ
- (c) ਅਚੇਤ-ਸੁਚੇਤ ਦੇ ਦਵੰਦਾਤਮਕ ਪਰਾਤਲ 'ਚੋ ਕਾਵਿ-ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਘੜਦਾ
ਹੈ।
- (d) ਸੁਫ਼ੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੌੜਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

40. ਕਾਵਿਤਾ ਦੇ ਆਖਰੀ 6 ਕਾਵਿ-ਬੰਦਾਂ ਵਿਚ ਲੇਖਕ :

- (a) ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੱਲ ਅਗਰਸਰ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- (b) ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਬਿੱਬ ਅਤੇ ਗੌਰਵ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- (c) ਕਸਬ-ਹੁਨਰ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਕਰੁਣਾ ਬਿੱਬ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਚੰਗੇ ਰਾਹੋਂ
ਜਹੀਰੂ-ਹੁਨਰ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- (d) ਤਾਜ-ਮਹਿਲ ਨੂੰ ਇਦਰਿਆਵੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਵੇਗ ਨੂੰ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ।

41. ‘ਦੁਰਮਟ’ ਇਕ :

(a) ਸ਼ਾਸਤਰ ਹੈ	(b) ਗਹਿਣਾ ਹੈ
(c) ਹਥਿਆਰ ਹੈ	(d) ਸੰਦ ਹੈ

42. ਇਸ ਕਾਵਿਤਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਕਾਵਿ-ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :

- (a) ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਕਾਵਿ-ਧਾਰ
- (b) ਤਰੱਕੀ-ਪੰਜਾਬ ਤਹਿਰੀਕ
- (c) ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ
- (d) ਨਵ-ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਪ੍ਰਦਿਰਤੀ

43. ਉਪਰੋਕਤ ਨਜ਼ਮ ਦਾ 'ਆਰੰਭ' ਕਿਹੜੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਬੰਧ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ?

- (a) ਸਾਹ ਜਹਾਂ ਦਾ ਕਾਲ
- (b) ਐਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਕਾਲ
- (c) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਾਲ
- (d) ਕਾਲਹੀਣ ਸੁਤੰਤਰ ਪ੍ਰਕਿਤਕ ਜਗਤ

44. ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਰਾਹੋਂ ਲੇਖਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ?

- (a) ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ
- (b) ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ
- (c) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨਿਰਨਕਤਾ ਨੂੰ
- (d) ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ

45. ਕਵੀ ਤਾਜ ਮਹਿਲ ਦੇ ਹੁਨਰ ਨੂੰ :

- (a) ਇਮਾਰਤਸਾਜ਼ੀ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਪਰਖਦਾ ਹੈ
- (b) ਵਸਤੂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪਰਿਭਾਸਤ ਕਰਦਾ ਹੈ
- (c) ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਿਬਾਵਲੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ
- (d) ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਮਹੱਤਵ ਤੋਂ ਉਭਾਰਦਾ ਹੈ।

46. ਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਆਪਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਵਿਚਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ?

- (a) ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਸਮੇਂ-ਸਿਰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ
- (b) ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਜਮਾਤ ਨਿਯਮਿਤ ਰੂਪ 'ਚ ਲੋਣਾ
- (c) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ 'ਚ ਮਦਦ ਕਰਨਾ
- (d) ਵਿਭਿੰਨ ਸੰਦਰਭਾਂ 'ਚ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਲਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ

47. ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ 'ਚ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ :

- (a) ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਪੜਾਅ ਹਨ।
- (b) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- (c) ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- (d) ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

48. ਮੌਨ ਕਈ ਵਰੀ ਇਕ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਠੀਕ ਲਿਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਗਲਤ। ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

- (a) ਦਰਸਤ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਣਾ।
- (b) ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਵਰਤਣੀ।
- (c) ਭਾਸ਼ਾ-ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗਲਤ ਵਿਧੀ।
- (d) ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ

49. ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਜਮਾਤਾਂ 'ਚ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਪਾਠ-ਸਮੱਗਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ :

- (a) ਲਿਖਣ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਰੂਪ
- (b) ਅਮੂਰਤ ਵਿਚਾਰ
- (c) ਜੀਵਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸਮੱਗਰੀ
- (d) ਸਮੂਰਤ ਸਮੱਗਰੀ

50. ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਬੱਚੇ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਲਾਈ 'ਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਛੁਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ?

- (a) ਬਾਲਗ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅਨੁਕਰਨ
- (b) ਪੁਨੋ-ਸੰਯੋਜਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿੱਖਣਾ
- (c) ਵਾਕ-ਵਿਉਂਤ ਲਈ ਨੇਮ ਸਿੱਖਣਾ
- (d) ਪਰਸਪਰ ਕ੍ਰਿਆ ਪੈਟਰਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ

51. ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕਰੀਬੁਲਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ :

- (a) ਗਿਆਇਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਕਤਾ ਅਤੇ ਲੇਪਕ ਬਣਾਉਣਾ
- (b) ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਧਾਵਾਂ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਮਝ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ
- (c) ਸਾਰੇ ਕੋਸ਼ਲਾਂ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨਿਹੁਨਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ
- (d) ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ 'ਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ

52. ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸਮਰਥਾ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ, ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਤੁਮੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਤਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦਿਉਗੇ :

- (a) ਕਿਸੇ ਵੇਖੀ ਹੋਈ ਫਿਲਮ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਿਖਣ ਲਈ ਆਖਣਾ।
- (b) ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿਣਾ।
- (c) ਪਾਠ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਲਿਖਣ ਲਈ ਰਹਿਣਾ।
- (d) ਕਾਵਿ-ਵਸਤੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਣਾ।

53. ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋਰਿਤ ਹੋਣਗੇ ਜਦੋਂ :

- (a) ਪੜ੍ਹਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਨੰਦਪੂਰਨ ਅਨੁਭਵ ਬਣੇਗਾ।
- (b) ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ ਬਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ।
- (c) ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਉਚਾਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਗਲਤੀਆਂ ਵੱਲ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
- (d) ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ

54. ਵਿਆਕਰਨ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਦਰਸਤ ਹੈ ?

- (a) ਵਿਆਕਰਨ ਨੂੰ ਪਾਠ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- (b) ਵਿਆਕਰਨ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਪੁਸਤਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- (c) ਵਿਆਕਰਨ ਦੀ ਜਮਾਤ ਵੱਖਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- (d) ਵਿਆਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

55. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਨ ਸਿੱਖਣ-ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਦਰਸਤ ਵਿਧੀ ਹੈ :

- (a) ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਸਿੱਖਣਾ
- (b) ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਣਾ
- (c) ਤਰਜਮੇ ਨਾਲ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣਾ
- (d) ਵਿਆਕਰਨ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਣਾ

56. ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਜਮਾਤ 'ਚ ਸਿੱਖਣ-ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਉਂਚੇ ਰੁੰਦਾ ਹੈ :

- (a) ਜਿੱਥੇ ਜਮਾਤ 'ਚ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸੁੱਧਤਾ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਬਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।
- (b) ਜਿੱਥੇ ਜਮਾਤ 'ਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਤੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਵਾਂਗ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ।
- (c) ਜਿੱਥੇ ਜਮਾਤ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਉਕਤੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਣ।
- (d) ਜਿੱਥੇ ਜਮਾਤ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚਾਰਤ ਲੱਗੇ ਹੋਣ।

57. ਜਮਾਤ ਦੀ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ਾਈ ਸਥਿਤੀ :

- (a) ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- (b) ਇਕ ਸਾਧਨ (ਗੀਸੋਰਸ) ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- (c) ਜਮਾਤ ਦਾ ਅਨੁਸਾਸਨ ਭੰਗ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- (d) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿੱਖ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

58. ਲਿਖਣ ਕੌਸ਼ਲ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ :

- (a) ਵਿਆਕਰਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਵਾਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ
- (b) ਬੋਲਣ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਧੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅਸੀਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚਿਹਨਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਲਿਖਣਾ
- (c) ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਉਣਾ ਜਿਥੋਂ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਲਈ ਅਪਣਾ ਉਦੇ ਹਾਂ
- (d) ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਭਿਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਯੁਕਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਤੇ ਉਪ-ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ

59. ਹਰਕੀਰਤ ਕਿਤਾਬ 'ਚੋਂ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹੀ ਵਿਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਬੱਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਰਕੀਰਤ ਦੂਆਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੇ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ?

(a) ਸੁਣਨਾ, ਲਿਖਣਾ ਅਤੇ ਬੋਧ ਹੋਣਾ
 (b) ਸੁਣਨਾ, ਬੋਲਣਾ ਅਤੇ ਸਮਝਣਾ
 (c) ਸੁਣਨਾ, ਬੋਲਣਾ, ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਲਿਖਣਾ
 (d) ਬੋਲਣਾ, ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ ਬੋਧ ਹੋਣਾ

60. ਸਬਦ-ਨਿਰਮਾਣ ਖੇਡਾਂ ਮਦਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ

I. ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ 'ਚ

॥ ੴ ਉਚਾਰਨ ਸਿੱਖਣ 'ਚ

III. ਬੈਧ ਲਈ

Section—C / ଭାଗ—C English Language (ଅର୍ଗେଜ୍ଲୀ ଭାଷା) ପୃଷ୍ଠା ନଂ : 61 - 90

**Please read the passage carefully and answer the questions
61 – 67**

Discrimination implies that there is a preference for some or a prejudice towards others. Wise teachers examine how to provide classroom system that treat students fairly. In doing so, they may find that equal treatment results from unequal interpretations of rules. The expectation for all children to stay in their seats and not wander around the room may be an unfair expectation for some. In getting to know students well, teachers can come to know what instructional contexts are tolerable, possible and desirable for different individuals. In knowing themselves well, teachers know what alterations in their own preferred style of teaching will be necessary to accommodate different children.

61. 'Accommodate' in the passage refers to

62. ‘alterations’ refers to

63. The author wants the teachers to be

- (a) wise and tolerant
- (b) accommodating and focused
- (c) fair and unbiased
- (d) all the above

64. According to the passage, a teacher must

- (a) know his/her lessons well
- (b) know himself/herself as well as the students well
- (c) none of these
- (d) both (a) and (b)

65. “The expectation for all children to stay in their seats and not wander around the room may be an unfair expectation for some” implies that

- (a) all children are expected to stay in their seats
- (b) all children will wander in the classroom
- (c) all children may not display similar behaviour
- (d) none of the above

66. “Equal treatment results from unequal interpretation of rules” means

- (a) biased teachers can interpret rules in any way
- (b) only rules that involve safety can be unilateral
- (c) rules ought not to have singular interpretation
- (d) none of the above

67. The passage espouses that wise teachers

- (a) check the veracity of the students' statements
- (b) are not indifferent to students
- (c) treat unequal students equally
- (d) follow their favoured styles of teaching

**Please read the passage carefully and answer the questions
68 – 75**

It is strange that, according to his position in life, an extravagant man is admired or despised. A successful businessman does nothing to increase his popularity by being careful with his money. He is expected to display his success, to have a smart car, an expensive lifestyle, and to be lavish with his hospitality. If he is not so, he is considered mean and his reputation in business may even suffer in consequence. The paradox remains that if he has not been careful with his money in the first place, he would never have achieved his present wealth. Among the less income group, a different set of values exist. The young clerk who makes his wife a present of a new dress when hadn't paid his house rent is condemned as extravagant. Carefulness with money to the point of meanness is applauded as a virtue. Nothing in his life is considered more worthy than paying his bills. The ideal wife for such man separates her housekeeping money into joyless little piles—so much for rent, for food, for the children's shoes she is able to face the milkman with equanimity and never knows the guilt of buying something she can't really afford. As for myself, fall into neither of these categories. If I have money to spare, I can be extravagant, but when as is usually the case, I am hard up, then I am the meanest man imaginable.

68. The best title for this passage could be
 (a) Advantages and disadvantages of being rich
 (b) Different sets of values for the haves and have-nots
 (c) Housewife's equanimity
 (d) Writer's approach towards money

69. The statement "she is able to face the milkman with equanimity" implies that
 (a) she is not upset as she has been paying the milkman his dues regularly
 (b) she loses her nerve at the sight of the milkman who always demands his dues
 (c) she manages to keep cool as she has to pay the milkman only a month's dues
 (d) she remains composed and confident as she knows that she no longer worry about the milkman dues

70. As far as money is concerned, we get the impression that the writer
 (a) does not have any money
 (b) is never inclined to extravagance
 (c) would like to be considered frugal
 (d) even without money he can be very mean

71. The phrase "lavish with his hospitality" signifies
 (a) miserliness in dealing with his friends
 (b) considerateness in spending on guests and strangers
 (c) extravagance in entertaining guests
 (d) indifference in entertaining his friends and relatives

72. We understand from the passage that
 (a) All mean people are wealthy
 (b) Wealthy people are invariably successful
 (c) Carefulness with money increases admiration for a businessman
 (d) Extravagance can be a virtue or a vice depending on the amount of money one has

73. It seems that low paid people may
 (a) not pay their bills promptly
 (b) not keep their creditors waiting
 (c) borrow money to meet their essential needs
 (d) be considered guilty if they overspend

74. The word 'paradox' means
 (a) Statement based on facts
 (b) Contradictory statements
 (c) Statements that are generally acceptable
 (d) Statement based on popular notion

75. How does the housewife, described by the writer, feel when she saves money ?
 (a) Is content to be so thrifty
 (b) Wishes life was less cumbersome
 (c) Is still troubled by a sense of guilt
 (d) Wishes she could be sometimes extravagant

76. In a diverse classroom, learners find it difficult to speak and write good English and often lapse into their mother tongue because
 (a) they are not motivated to learn English
 (b) they lack enough competence in the target language and the structures of the two languages are different
 (c) they do not have the ability to learn English
 (d) they are slow learners

77. 'Students need to brainstorm ideas, organize them, draft, edit and revise their work,' is a 'process' related to
 (a) reading skills (b) writing skills
 (c) listening skills (d) speaking skills

78. Which of the following statements is true about Grammar Translation Method ?
 i. The teacher must know both the languages
 ii. The Spoken aspect of the language is not stressed
 iii. Grammar rules are to be memorized
 iv. Exercises are mostly sentence based
 (a) Only i (b) Only ii and iii
 (c) Only i and iv (d) All the above

79. Words like Break / Brake ; Peace / Piece are examples of
 (a) Homonyms (b) Homographs
 (c) Homophones (d) Acronyms

80. Figurines, flash cards and flip charts are
 (a) audio aids (b) visual aids
 (c) audio – visual aids (d) oral aids

81. Language acquisition device
 (a) is responsible for parental sensitivity towards children's needs
 (b) refers to the black box in S-R theory
 (c) is a component of nativist theory of language
 (d) is present in all higher order mammals

82. An approach to language teaching which seeks to focus on language in its entirety rather than breaking it down into separate components, such as reading, listening, writing, grammar, etc. is known as
 (a) Audio-lingual Method
 (b) Silent Way (c) Grammar Translation
 (d) Holistic Approach

83. When speaking, people generally raise and lower the PITCH of their voice, forming pitch patterns; this is known as
 (a) Voice (b) Intonation
 (c) Tone (d) Key

84. Cognates are used in the teaching of
 (a) Grammar (b) Speaking Skill
 (c) Vocabulary (d) Listening Skill

85. Role Play
 Interview
 (a) reading
 (b) speaking
 (c) writing
 (d) None of the above

86. Reading comprehension
 She reads a story
 she can
 is
 (a) else
 (c) more
 (d) None of the above

87. Summary
 'school' is
 thinking
 (a) None of the above
 (b) None of the above
 (c) None of the above
 (d) None of the above

91. Foreign language
 (a) paper
 (b) state
 (c) 3
 (d) None of the above

92. Foreign language
 (a) paper
 (b) state
 (c) 3
 (d) None of the above

93. Foreign language
 (a) paper
 (b) state
 (c) 3
 (d) None of the above

Section D / भाग—D Mathematics (गणित) प्रश्न नं : 91 - 120

91. For a party, a group of students decided to collect as many paise from each student of the group as is the number of students in the group. The total money collected was Rs. 34.81. The number of students in the group was
 (a) 41 (b) 49
 (c) 51 (d) 59

92. The ceiling of a room is 15m 17cm long and 9m 2cm broad. The least number of square tiles required to pave for this is
 (a) 768 (b) 814
 (c) 878 (d) 898

93. On a rainy day, rainfall of 5 cm is observed. The volume of the water (in m^3) that falls on 2 hectares of ground is
 (a) 50 (b) 100
 (c) 500 (d) 1000

94. If $\frac{3}{5}$ of a cistern is filled in 1 minute, how much time (in seconds) will be required to fill the rest of the cistern ?
 (a) 40 (b) 30
 (c) 15 (d) 10

91. ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਲਈ, ਇਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ, ਸਮੂਹ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੈਸੇ 'ਕੱਠੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਬੱਚੇ ਉਸ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕੁੱਲ ਜਾਮਾਂ ਕੀਤੀ ਰਕਮ 34.81 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ :
 (a) 41 (b) 49
 (c) 51 (d) 59

92. ਇਕ ਕਮਰੇ ਦੀ ਛੱਤ 15 ਮੀਟਰ 17 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਲੰਬੀ ਅਤੇ 9 ਮੀਟਰ 2 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਚੌੜੀ ਹੈ। ਛੱਤ ਨੂੰ ਪੱਧਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਗ ਟਾਈਲਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੰਖਿਅਤ ਹੋਵੇਗੀ :
 (a) 768 (b) 814
 (c) 878 (d) 898

93. ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ 5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਬਾਰਿਸ਼ ਮਾਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 12 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਪਾਏ ਪਾਣੀ ਦਾ ਆਇਤਨ (ਘਣ ਮੀਟਰ) ਹੋਵੇਗਾ :
 (a) 50 (b) 100
 (c) 500 (d) 1000

94. ਜੇਕਰ ਇਕ ਹੌਦੀ ਦਾ $\frac{3}{5}$ ਵਾਂ ਹਿੱਸਾ, ਇਕ ਮਿੰਟ 'ਚ ਭਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਚੇ ਹੋਏ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ (ਸੈਕੰਡ 'ਚ) ਲੱਗੇਗਾ ?
 (a) 40 (b) 30
 (c) 15 (d) 10

95. The ratio of the least prime number of the least composite number is
 (a) 2:3 (b) 1:4
 (c) 1:2 (d) 1:3

96. If 24 cows eat as much as 7 buffaloes, how many cows will eat as much as 28 buffaloes ?
 (a) 112 (b) 96
 (c) 72 (d) 54

97. What must be added to each term of the ratio 3:5 so that it becomes 5:6 ?
 (a) 2 (b) 5
 (c) 7 (d) 8

98. The LCM of 3, 0.09 and 2.7 is
 (a) 27 (b) 2.7
 (c) 0.27 (d) 0.027

99. Which expression completes the equation
 $(21 \times 4) + (21 \times 3) = ?$
 (a) $(4+3) \times 21$ (b) $(4 \times 21) + 3$
 (c) $21 \times (4 \times 3)$ (d) $(21 \times 21)(4+3)$

100. $\frac{3}{8}$ of $168 \times 15 \div 5 + ? = 549 \div 9 + 235$
 (a) 107 (b) 174
 (c) 189 (d) 296

101. If $\frac{5}{8}$ of a classroom is full with students, then what percent of classroom is full ?
 (a) 45% (b) 58%
 (c) 62.5% (d) 65%

102. What is the denominator of a whole number ?
 (a) 0 (b) 1
 (c) 10 (d) It depends on the number

103. Which of the following statements is/are true :
 i. Every polynomial is a rational expression.
 ii. Every rational expression is a polynomial.
 (a) i (b) ii
 (c) Both (d) None

104. Out of her total monthly income, Ravi spends 30% on house rent and 60% of the rest on household expenses. If he saves Rs. 6300 per month, what is his monthly income ?
 (a) 18500 (b) 20500
 (c) 22500 (d) 24500

105. Here are four numbers
 A. 0.05 B. 2.50
 C. 7.54 D. 5.26
 Which two numbers have same value for digit 5 ?
 (a) A and D (b) B and C
 (c) A and C (d) C and D

106. The smallest of three consecutive multiples of 5 whose sum gives 690 is
 (a) 250 (b) 255
 (c) 225 (d) 235

95. ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਅਤਾਵਾ ਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖੁਕਤ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਹੈ :
 (a) 2:3 (b) 1:4
 (c) 1:2 (d) 1:3

96. ਜੇਕਰ 24 ਗਾਵਾਂ, 7 ਮੱਛੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ 28 ਮੱਛੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਗਾਵਾਂ ਖਾਣਗੀਆਂ ?
 (a) 112 (b) 96
 (c) 72 (d) 54

97. 3 : 5 ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਪਦ 'ਚ ਕਿੰਨਾ ਜੋੜ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਅਨੁਪਾਤ 5 : 6 ਹੋ ਜਾਵੇ ?
 (a) 2 (b) 5
 (c) 7 (d) 8

98. 3, 0.09 ਅਤੇ 2.7 ਦਾ ਲਾਗੂਤਮ ਸਮਾਪਵਰਤਕ ਹੈ :
 (a) 27 (b) 2.7
 (c) 0.27 (d) 0.027

99. ਕਿਹੜਾ ਵਿਅੰਜਕ ਸਮੀਕਰਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ?
 $(21 \times 4) + (21 \times 3) = ?$
 (a) $(4+3) \times 21$ (b) $(4 \times 21) + 3$
 (c) $21 \times (4 \times 3)$ (d) $(21 \times 21)(4+3)$

100. $168 \text{ ਦਾ } \frac{3}{8} \times 15 \div 5 + ? = 549 \div 9 + 235$
 (a) 107 (b) 174
 (c) 189 (d) 296

101. ਜੇਕਰ ਇਕ ਜ਼ਮਾਤ $\frac{5}{8}$ ਹਿੱਸਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜ਼ਮਾਤ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ?
 (a) 45% (b) 58%
 (c) 62.5% (d) 65%

102. ਇਕ ਪੂਰਣ ਅੰਕ ਦਾ ਹਰ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ?
 (a) 0 (b) 1
 (c) 10 (d) ਇਹ ਸੰਖਿਆ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇਗਾ

103. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੋਂ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਸਹੀ ਹੈ
 i. ਹਰੇਕ ਬਹੁਪਦ, ਪਰਿਮੇਯ ਵਿਅੰਜਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 ii. ਹਰੇਕ ਪਰਿਮੇਯ ਵਿਅੰਜਨ, ਬਹੁਪਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 (a) i (b) ii
 (c) ਦੋਵੇਂ ਹੀ (d) ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ

104. ਰਵੀ ਆਪਣੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਦਾ 30% ਹਿੱਸਾ, ਘਰ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਅਤੇ 60% ਹਿੱਸਾ ਬਾਕੀ ਘਰ ਖਰਚੇ 'ਤੇ ਖਰਚਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਹਰ ਮਹੀਨੇ 6300 ਰੁਪਏ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਆਮਦਨ ਕਿੰਤੁ ਹੋਵੇਗੀ ?
 (a) 18500 (b) 20500
 (c) 22500 (d) 24500

105. ਹੇਠਾਂ ਚਾਰ ਅੰਕ ਦਿੱਤੇ ਹਨ :
 A. 0.05 B. 2.50
 C. 7.54 D. 5.26
 ਕਿਹੜੀਆਂ ਦੋ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਅੰਕ 5 ਮਾਨ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।
 (a) A ਅਤੇ D (b) B ਅਤੇ C
 (c) A ਅਤੇ C (d) C ਅਤੇ D

106. 5 ਦੇ ਤਿੰਨ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਗੁਣਜ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋੜ 690 ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਗੁਣਜ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ?
 (a) 250 (b) 255
 (c) 225 (d) 235

107. Which of the following decimal number is greater than

$$\frac{1}{4} ?$$

(a) 0.2 (b) 0.205
(c) 0.255 (d) 0.25

108. What will be the result when 55555555 is divided by 55

(a) 1101 (b) 10111
(c) 111111 (d) 1010101

109. A number is as much greater than 41 as it is less than 163. Find the number

(a) 102 (b) 94
(c) 88 (d) 82

110. Three numbers are in the ratio 4 : 5 : 6. The sum of the largest and the smallest number is equal to sum of the third number and 45. The largest number is

(a) 45 (b) 54
(c) 60 (d) 64

111. The least number which when divided by 5, 6, 7 and 8 leaves a remainder 3, but when divided by 9 leaves no remainder, is

(a) 840 (b) 843
(c) 1418 (d) 1683

112. A batsman makes a score of 87 runs in the 17th inning and thus increases his average by 3. Find his average after 17th inning.

(a) 35 (b) 39
(c) 42 (d) 43

113. How many lines of symmetry does a square has ?

(a) 2 (b) 4
(c) 6 (d) Infinite

114. If the three sides of a triangle be produced in order, then the sum (in degree) of all the exterior angles so formed is

(a) 360 (b) 270
(c) 180 (d) 90

115. The property satisfied by the division of whole numbers is

(a) closure property (b) commutative property
(c) associative property (d) none of these

116. A primary school mathematics teacher is teaching the concept of 5 uses :

5 fingers; 5 unfix cubes; visual of 5 flowers; word five and symbol 5. She is developing the skill of

(a) logical reasoning (b) optimization
(c) representation (d) visualization

117. Analyze the following statements

- Some children cannot learn mathematics
- Boys learn mathematics better than girls
- Poor children and children from under privileged group cannot learn mathematics
- American children have less Mathematical abilities than Asian children
- Mathematics learning disabilities are common

The above are

(a) Assumptions (b) Realities
(c) Myths (d) None of the above

107. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਦਸ਼ਮਲਾਵ ਅੰਕ $\frac{1}{4}$ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ ?

(a) 0.2 (b) 0.205
(c) 0.255 (d) 0.25

108. 555555555 ਨੂੰ 55 ਨਾਲ ਤਕਸੀਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਰਿਣਾਮ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ?

(a) 1101 (b) 10111
(c) 111111 (d) 1010101

109. ਇਕ ਸੰਖਿਆ 41 ਤੋਂ ਉਨ੍ਹੀ ਹੀ ਵੱਡੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹੀ 163 ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਖਿਆ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ?

(a) 102 (b) 94
(c) 88 (d) 82

110. ਤਿੰਨ ਸੰਖਿਆਵਾਂ 4 : 5 : 6 ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿਚ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਜੋੜ ਤੀਜੀ ਸੰਖਿਆ 45 ਦੇ ਜੋੜ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਹੈ :

(a) 45 (b) 54
(c) 60 (d) 64

111. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਦੋਂ 5, 6, 7 ਅਤੇ 8 ਨਾਲ ਤਕਸੀਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਾਕੀ 3 ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ 9 ਨਾਲ ਤਕਸੀਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ ?

(a) 840 (b) 843
(c) 1418 (d) 1683

112. ਇਕ ਬਲੋਬਾਜ਼ ਆਪਣੀ 17ਵੀਂ ਪਾਰੀ 'ਚ 87 ਦੌੜਾਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਔਸਤ 3 ਤੋਂ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 17ਵੀਂ ਪਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਔਸਤ ਕੀ ਸੀ ?

(a) 35 (b) 39
(c) 42 (d) 43

113. ਇਕ ਵਰਗ ਵਿਚ ਕਿਨੀਆਂ ਸਮਾਂਤਰੀ ਰੇਖਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ :

(a) 2 (b) 4
(c) 6 (d) ਅਜੀਮ

114. ਜੇਕਰ ਇਕ ਤ੍ਰਿਭੁਜ ਦੀਆਂ, ਤਿੰਨ ਭੁਜਾਵਾਂ ਨੂੰ, ਇਕ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੇ ਸਾਰੇ ਬਾਹਰੀ ਕੋਣਾਂ ਦਾ ਜੋੜਲ (ਡਿਗਰੀ 'ਚ) ਹੋਵੇਗਾ :

(a) 360 (b) 270
(c) 180 (d) 90

115. ਪੂਰਣ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਣਧਰਮ ਹੈ :

(a) ਸਮਵਿਤ ਗੁਣਧਰਮ (b) ਕ੍ਰਮ-ਵਾਂਦਰੇ ਦਾ ਗੁਣਧਰਮ
(c) ਸਹਿਚਾਰਤਾ ਦਾ ਗੁਣਧਰਮ (d) ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ

116. ਪ੍ਰਾਈਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਗਣਿਤ ਦੀ ਅਧਿਆਪਿਕਾ 5 ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 5 ਉੱਗਲਾਂ, 5 ਅਣ-ਜੁੜੇ ਘਣ, 5 ਛੁੱਲਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ, ਸ਼ਬਦ ਪੰਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ 5 ਵਰਤਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕੌਸਲ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

(a) ਤਾਰਕਿਕ ਵਿਚਾਰ ਦਾ (b) ਅਨੁਕੂਲਤਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ
(c) ਪ੍ਰਸਤੁਤੀਕਰਨ ਦਾ (d) ਸਜੀਵ ਕਲਪਨਾਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ

117. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਥਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ

- ਕੁਝ ਬੱਚੇ ਗਣਿਤ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ
- ਮੁੰਡੇ, ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਣਿਤ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ
- ਗਾਰੀਬ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ, ਗਣਿਤ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ
- ਅਮਰੀਕੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਯਣੋਗਤਾ ਏਸ਼ਿਆਈ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਘੱਟੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
- ਗਣਿਤ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਅਸਮਰਥਾ ਆਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

ਇਹ ਸਾਰੇ ਹਨ

(a) ਧਾਰਨਾਵਾਂ (b) ਸੱਚਾਈ
(c) ਮਿਥੀ (d) ਉਪਰੋਕਤ ਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ

118. A student who was asked to evaluate $45 - 15$, finds

$$15 + 5 = 20$$

$$20 + 20 = 40$$

$$40 + 5 = 45$$

$$\text{So } 45 - 15 = 30$$

In this emphasis is on

- formal Algorithm in Mathematics
- informal Algorithm in Mathematics
- relational understanding in Mathematics
- procedural knowledge in Mathematics

(a) only i (b) both ii and iii
(c) only iii (d) both i and iii

119. When we employ problem solving for teaching mathematics, different types of Problem Contexts are employed. Identify the Problem Contexts in the following situation

X has some balls. If X has 5 more balls than Y, and Y has 7 balls, how many balls X have ?

(a) Abstract setting (b) Concrete setting
(c) Hypothetical setting
(d) Personalized setting

120. Pre-number concepts are important to

(a) understand fractions
(b) enjoy mathematics
(c) build up number concepts
(d) do arithmetical operations

118. एक विदिआर्थी $45 - 15$ का गुणांक इस तर्फ़ करता है

$$15 + 5 = 20$$

$$20 + 20 = 40$$

$$40 + 5 = 45$$

$$\text{इस लिए } 45 - 15 = 30$$

इस त्रै बल दित्ता जा रिहा है :

- गणित त्रै रसमी ऐलगैरियम ते
- गणित त्रै गौर-रसमी ऐलगैरियम ते
- गणित दी संशयात्मक समझ ते
- गणित दे कारजगत गिआन ते

(a) वेवल i (b) ii अते iii देवे
(c) वेवल iii (d) i अते iii देवे

119. जदै गणित सिधलाई विच असौं, समैसिआ समापान सो पूर्वाग्रह अपणाउदे हाँ तां उस देले असौं विडिंग पूर्वाग्रह सो पूर्वाग्रह देखदे हाँ। हेठ लिखी सविती 'चैं समैसिआ संदर्भ दी पढ़ाए करे : X कैल बुझ गोंदा हन, जेकर X कैल, Y तैं 5 गोंदा वैय हन अते Y कै 7 गोंदा हन तँ X कैल किनीआं गोंदा हन ?

(a) अमूरत सविती (b) मूरत सविती
(c) परिकलपनात्मक सविती
(d) निंजीक्वित सविती

120. संधिआ पुरव संकलप महौडपुरन है

(a) भिन्नां नुं समझण लिए
(b) गणित दा अनंद लेण लिए
(c) संधिआ दे संकलप नुं घज्जन लिए
(d) अंक-गणिती संविरिआवां नुं करन लिए

Section E / भाग—E Environmental Studies (वातावरण सिधिआ) पृष्ठन नं : 121 - 150

121. In summers, bad body odour emanates from feet and underarms. It happens because

(a) we sweat a lot and it is not able to dry up fast.
(b) bacteria start acting on sweat and decompose it.
(c) large amount of salts come out of body with sweat
(d) we stop using talcum powder or deodorant

122. All of the following methods can be used to disinfect water from disease causing microorganisms, except

(a) Desalination (b) Chlorination
(c) Boiling (d) UV treatment

123. Which of the following festivals is not celebrated as a harvest festival in India ?

(a) Baisakhi (b) Onam
(c) Hareli (d) Teej

124. Freshwater habitats *generally* do not include

(a) Lakes (b) Wetlands
(c) Estuaries (d) Marsh

125. To which layer of the earth do the oceans belong ?

(a) Mantle (b) Crust
(c) Core (d) All of the above

126. In which physical change is heat energy absorbed ?

(a) Melting (b) Freezing
(c) Condensing (d) Burning

121. ज्ञानीआं त्रै पैरां अते बगलां चैं बदबु आउदी है। इह वापरण त्रै विद्विक :

(a) साँ नुं मुज्जवा बहुत आउदा है अते उह तेजी नाल नहीं मुकदा।
(b) मुज्जवे ते जीवाणु आ जांदे हन अते उह सज्जिआंद पैदा करने हाँ।
(c) मुज्जवे नाल सरीर चैं बहुत मात्रा त्रै नमक निकलदा है।
(d) असौं टैलकम-पाउडर जां दुरगंग-नास्क लाउदा छॉड दिए हाँ।

122. हेठ लिखिआं सारे उर्गांकिआं चैं, किहजे नुं छॉड के, बाकी सारे उर्गे पाणी नुं बिमारीआं हैलाउण वाले, जीवाणुआं ते, रोगाणु मुक्त वल लिए वरते जाए हन।

(a) आलूटीकरन (b) कलेतीकरन
(c) उषालण (d) परा-बैगाणी उपचार

123. हेठ लिखिआं चैं किहज्जा उिहार, भारत त्रै वाच्ची दे उिहार जानें मनाइआ जाए ?

(a) विसाधी (b) उनम
(c) हेली (d) तीज

124. उच्चे पाणी दे बुदरती वास विच आम तरे ते सामिल नहीं है :

(a) शीलां (b) सेम वाली परती
(c) जहार दहाना (d) दलदल

125. महासागर दा संशय यरडी दी किहज्जी परत नाल है ?

(a) मेन्टल (b) क्रमट
(c) कैर (d) उपरेक्त सारे ही

126. किहजे सरीरक बदलाउ कारन गरम उरजा जम्बु हुंदी है ?

(a) पिघलण कारन (b) नमावद कारन
(c) संघटक कारन (d) उपस्कारन

127. Which of the gas is not known as green house gas ?
 (a) Methane (b) Nitrous oxide
 (c) Carbon dioxide (d) Hydrogen

128. Conversion of free atmospheric nitrogen into nitrites and nitrates by bacteria inhabiting root nodules is termed as
 (a) Denitrification (b) Nitrification
 (c) Nitrogen fixation (d) Nitrogen assimilation

129. 'Climate' cannot be described as
 (a) long-term pattern of weather in a particular area.
 (b) changes in everyday weather conditions of a particular region.
 (c) an average weather for a particular region and time period.
 (d) averages of precipitation, temperature, humidity, sunshine, wind velocity etc. that occur over a long period in a particular place.

130. It is often found that people start having nose bleeding on greater heights. This happens because
 (a) they experience sharp decrease in blood pressure on heights.
 (b) blood capillaries in nose are not able to withstand decrease in blood pressure.
 (c) atmospheric pressure becomes equal to their blood pressure at that height.
 (d) their blood pressure is higher than atmospheric pressure.

131. While washing hands Kapil could not form lather with soap. Which chemical should be added to the water so that lather is formed ?
 (a) Alum (b) Sodium carbonate
 (c) Lime (d) Potassium permanganate

132. Which of the following plants can be grown without seeds ?
 (a) Wheat (b) Maize
 (c) Aloe (d) Sunflower

133. The largest fresh water lake in India is
 (a) Wular Lake (b) Chilka Lake
 (c) Powai Lake (d) Dal Lake

134. For night driving the best suited colour for the vehicle is
 (a) White (b) Silver
 (c) Black (d) Red

135. Plastic bags do no decompose easily because they are
 (a) Biodegradable (b) Non-biodegradable
 (c) Recycled (d) None of the above

136. Which is the symptom of Cataract ?
 (a) Seeing a halo around lights
 (b) Faded colours (c) Double vision
 (d) All of the above

137. Certain microorganisms, if enter into our gut with water or food, are often destroyed. It happens because
 (a) they can't tolerate our body heat.
 (b) white blood cells destroy these pathogens.
 (c) acid and digestive enzymes present in stomach destroy them.
 (d) antibodies secreted in our gut fight against micro-organisms

127. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਗੈਸਾਂ ਦੋਹਾਂ, ਕਿਹੜੀ ਗੈਸ, ਗੈਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ?
 (a) ਮੀਥਨ (b) ਨਾਈਟ੍ਰਸ ਆਕਸਾਈਡ
 (c) ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਆਕਸਾਈਡ
 (d) ਹਾਈਡੋਜਨ

128. ਜੜ੍ਹ ਦੀ ਛੱਟੀ ਗੇਂਦ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਰਾਹੋਂ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਾਯੂਮੈਡਲ ਵਿਚਲੀ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਨੂੰ, ਨਾਈਟ੍ਰਾਈਟ ਅਤੇ ਨਾਈਟ੍ਰੋਟ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :
 (a) ਭੀਨਾਈਟੀਕਰਨ (b) ਨਾਈਟੀਕਰਨ
 (c) ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਧੋਗਕੀਕਰਨ (d) ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਇਕਮਿਕਤਾ

129. ਪੈਣ-ਪਾਣੀ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ :
 (a) ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲੈਮੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਬਣੇ ਮੌਸਮ ਦੇ ਪੇਟਰਨ ਨੂੰ।
 (b) ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਬਦਲਦੀਆਂ ਮੌਸਮ ਦੀਆਂ ਸਹਿਤੀਆਂ ਨੂੰ।
 (c) ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਸ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਕਾਲ ਦੇ ਔਸਤ ਮੌਸਮ ਨੂੰ।
 (d) ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲੈਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੇ ਅਵਖੇਪਣ, ਤਾਪਮਾਨ, ਹੁੰਸਾ, ਸੁਰਜ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨੀ, ਪੈਣ ਦਾ ਵੇਗ ਆਦਿ ਦੇ ਔਸਤ ਨੂੰ।

130. ਅਜਿਹਾ ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨੱਕ ਦੋਹਾਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਵਾਗਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ :
 (a) ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਦਾ ਦਬਾਅ ਬਹੁਤ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 (b) ਨੱਕ ਦੀਆਂ ਲੁਹੁ-ਕੇਸ਼ਕਾਵਾਂ, ਖੂਨ ਦੇ ਘਟਦੇ ਦਬਾਅ ਦਾ ਸਾਹਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ।
 (c) ਉਸ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਵਾਯੂਮੈਡਲ ਦਾ ਦਬਾਅ, ਖੂਨ ਦੇ ਦਬਾਅ ਦੇ ਬਗਬਾਰ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 (d) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਦਾ ਦਬਾਅ, ਵਾਯੂਮੈਡਲ ਦੇ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

131. ਕਪਿਲ ਸਾਬਨ ਨਾਲ ਹੱਥ ਧੋਏ ਹੋਏ ਝੱਗ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਿਆ। ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਰਸਾਇਣ ਪੀਲਿਆ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਝੱਗ ਬਣ ਸਕੇ ?
 (a) ਐਲਮ (b) ਸੋਡੀਅਮ ਕਾਰਬਨੇਟ
 (c) ਲਾਈਮ (d) ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਪਰਮੋਗਨੇਟ

132. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੋਹਾਂ ਕਿਹੜਾ ਪੈਣਾ ਬਿਜਾ ਬੀਜ ਦੇ ਵੀ ਉੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ?
 (a) ਕਣਕ (b) ਮੱਕੀ
 (c) ਕੁਆਰ ਗੰਦਲ (d) ਸੁਰਜਮੂਹੀ

133. ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਤਾਜ਼ੇ-ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੀਲ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ?
 (a) ਵੱਲਰ ਕੀਲ (b) ਚਿਲਕਾ ਕੀਲ
 (c) ਪੈਵਈ ਕੀਲ (d) ਡੱਲ ਕੀਲ

134. ਰਾਤੀਂ ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਣ ਲਈ, ਗੱਡੀ ਦਾ ਸਤ ਤੋਂ ਅਨੁਕੂਲ ਰੰਗ ਹੈ :
 (a) ਸਫੇਦ (b) ਚਾਂਦੀ ਰੰਗਾ
 (c) ਕਾਲਾ (d) ਲਾਲ

135. ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਲਿਵਾਂਡੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਗਲ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ :
 (a) ਜੀਵ-ਵਿਘਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
 (b) ਜੀਵ-ਵਿਘਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
 (c) ਮੁੜ-ਵਰਤਣਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
 (d) ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਹੀ ਨਹੀਂ।

136. ਰਤੇਈ ਦਾ ਲੱਛਣ ਕਿਹੜਾ ਹੈ :
 (a) ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਪੇਰਾ ਬਣਦਾ ਦਿਖਣਾ।
 (b) ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਫਿਕਾ ਦਿਪਣਾ।
 (c) ਦੂਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (d) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਹੀ।

137. ਕੁਝ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂ ਜੇ ਕਰ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਖਾਣੇ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਮਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ :
 (a) ਉਹ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਗਰਮੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।
 (b) ਖੂਨ ਦੇ ਸਫੇਦ ਕੋਸ਼ਾਣੂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਮ-ਜਣਕ, ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
 (c) ਪੇਟ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਐਸਿੱਡ ਅਤੇ ਪਾਚਣ ਕਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
 (d) ਸਾਡੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਰਿਸਦੇ ਹੋਗਾਣੂਨਾਸ਼ਕ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਖਮ-ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਵਿਵੁੱਧ ਲੜਦੇ ਹਨ।

148. Collection of real objects like sample of leaves, soils types, coins and tickets is considered as teaching-learning material in EVS class. Among these which one should be regarded as the most important reason?

- (a) it makes learners knowledgeable about the things present in their environment
- (b) it is a good exercise to make children understand the worth of things found in their surroundings
- (c) it fascinates children and hence makes the class interesting
- (d) it helps learners interact with real life objects to enhance skills like observation, classification and reasoning

149. According to National Curriculum Framework-2005 (NCF-2005), EVS syllabus has been designed to forge an integrated perspective that draws upon insights gained from

- (a) Sciences (b) Social Sciences
- (c) Environmental Education
- (d) All of these

150. Which of the following activities would be of least help for the class 3 students while learning mapping skills?

- (a) Showing the conventional maps to students using charts and atlas.
- (b) Telling them to draw different 3-dimensional objects from different projections.
- (c) Playing games to make them explore their surroundings using direction based cues.
- (d) Let them draw layouts of their classroom or any other part of school building.

148. ਈ.ਵੀ.ਐਸ.ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਸਮੇਂ ਅਧਿਆਪਨ-ਸਿੱਖਿਆ ਸਮਾਂਗੀ ਵੱਲੋਂ ਪੱਤੀਆਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ, ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਸਿੱਖੇ, ਟਿਕਟਾਂ ਆਦਿ ਵਿਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਚੋਂ ਇਸ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਨ ਕਿਹੜਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- (a) ਇਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਮੌਜੂਦ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- (b) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਲੋ-ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ, ਇਹ ਇਕ ਚੰਗਾ ਅਭਿਆਸ ਹੈ।
- (c) ਇਹ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਦਿਲਚਸਪ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।
- (d) ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਖਣ, ਕ੍ਰਮਖੱਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਦੇਣ ਦੇ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

149. ਐਨ.ਸੀ.ਐਫ. 2005 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਧਿਐਨ (ਈ.ਵੀ.ਐਸ) ਦਾ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਪਰਿਪੱਥ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸ ਤੋਂ ਅੰਤਰ-ਵਿਸ਼ਾਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ?

- (a) ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਤੋਂ (b) ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਤੋਂ
- (c) ਵਾਤਾਵਰਨਕ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ
- (d) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਂਚੇ ਹੀ

150. ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਤੀਜੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ, ਮੈਪਿੰਗ ਕੌਸ਼ਲ ਸਿੱਖਦਿਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

- (a) ਚਾਰਟ ਅਤੇ ਐਟਲਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਨਕਸ਼ਾਵਿਧਾਉਣਾ।
- (b) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 3-ਪਾਸਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰੇਖਣ ਤੋਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਖਣਾ।
- (c) ਦਿਸ਼ਾ ਆਧਾਰਿਤ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ, ਖੇਡ-ਖੇਡਦਿਆਂ, ਆਪਣੇ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਦੀ ਪੜ੍ਹਤਾਲ ਕਰਨਾ।
- (d) ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਉਣਾ।

ANSWERS / ਉਤਸ਼ਾਹਾ

1. (a)	2. (a)	3. (c)	4. (a)	5. (c)	6. (a)	7. (b)	8. (d)	9. (a)	10. (c)
11. (d)	12. (d)	13. (c)	14. (a)	15. (d)	16. (b)	17. (a)	18. (c)	19. (d)	20. (b)
21. (d)	22. (a)	23. (c)	24. (b)	25. (b)	26. (d)	27. (c)	28. (a)	29. (b)	30. (b)
31. (c)	32. (a)	33. (a)	34. (b)	35. (c)	36. (a)	37. (d)	38. (d)	39. (c)	40. (c)
41. (d)	42. (b)	43. (d)	44. (b)	45. (c)	46. (d)	47. (a)	48. (b)	49. (b)	50. (c)
51. (c)	52. (b)	53. (a)	54. (a)	55. (b)	56. (b)	57. (b)	58. (c)	59. (c)	60. (b)
61. (a)	62. (b)	63. (d)	64. (b)	65. (c)	66. (c)	67. (c)	68. (b)	69. (d)	70. (d)
71. (c)	72. (d)	73. (d)	74. (b)	75. (a)	76. (b)	77. (b)	78. (d)	79. (c)	80. (b)
81. (c)	82. (d)	83. (b)	84. (c)	85. (b)	86. (d)	87. (b)	88. (a)	89. (b)	90. (c)
91. (d)	92. (b)	93. (d)	94. (a)	95. (c)	96. (b)	97. (c)	98. (a)	99. (a)	100. (a)
101. (c)	102. (b)	103. (a)	104. (c)	105. (b)	106. (c)	107. (c)	108. (d)	109. (a)	110. (grace)
111. (d)	112. (b)	113. (b)	114. (a)	115. (d)	116. (c)	117. (c)	118. (b)	119. (c)	120. (c)
121. (b)	122. (a)	123. (d)	124. (c)	125. (b)	126. (a)	127. (d)	128. (c)	129. (b)	130. (d)
131. (b)	132. (c)	133. (a)	134. (grace)	135. (b)	136. (grace)	137. (c)	138. (a)	139. (a)	140. (c)
141. (c)	142. (c)	143. (b)	144. (d)	145. (b)	146. (b)	147. (c)	148. (d)	149. (d)	150. (a)